

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

УДК 342.9(045)

Є. Артьомов,
аспірант

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯКІ НЕ МАЮТЬ СТАТУСУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Класичний приватний університет
вул. Жуковського, 70 б, Запоріжжя, Україна
E-mail: artyomov1994@gmail.com

Мета: в межах дослідження виокремлено проблемне питання визначення правової природи повноважень органів адвокатського самоврядування та того, яким саме чином виникають повноваження З'їзду адвокатів України як найвищого органу адвокатського самоврядування в Україні, який здійснює формування персонального складу інших органів адвокатського самоврядування. Визначено, що порядок формування повноважень З'їзду адвокатів України не дозволяє стверджувати про наявність цивільно-правових відносин представництва між делегатами З'їзду і адвокатами України. Автор дійшов висновку, що порядок формування, а також природа повноважень З'їзду адвокатів України свідчить про публічно-правові засади формування його повноважень. **Методи дослідження:** використання діалектичного методу пізнання дозволило концентрувати накоплені наукові знання та практику застосування законодавства щодо правових засад діяльності адвокатського самоврядування. **Результати:** визначаються передумови низького рівня ефективності діяльності органів адвокатського самоврядування, вказуються на шляхи подолання таких передумов у сучасній адвокатурі. **Обговорення:** проблеми діяльності органів адвокатського самоврядування з позиції норм сучасного права та європейської інтеграції України.

Ключові слова: адвокатура, З'їзд адвокатів України, представництво, порядок формування повноважень, органи адвокатського самоврядування в Україні.

Постановка проблеми та її актуальність.

У рамках реформування судової системи України постає питання щодо реформування суміжних із судовою владою інститутів, таких як адвокатура і прокуратура. Разом із тим, аналіз наукових праць та діючого законодавства вказує, що при реформуванні адвокатури в 2012 році вченими та посадовцями була приділена значна увага органам адвокатського самоврядування в частині організації їх структури і надання їм можливості впливати як на адвокатів, так і на посадових осіб держави. Так, адвокатське самоврядування стало предметом дослідження М.В. Дмитрової та А.С. Абрамової.

В цілому діяльність професійних самоврядних організацій була вивчена Н.О. Дяченко, Л.С. Дрогомирецькою, А.М. Вайновським та іншими.

Водночас, питання про правові засади функціонування такого самоврядування, а також про відповідальність адвокатів за дії їх представників, не були предметом ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження – визначення правової природи повноважень органів адвокатського самоврядування та того, яким саме чином виникають повноваження З'їзду адвокатів України як найвищого органу адвокатського само-

врядування в Україні, який здійснює формування персонального складу інших органів адвокатського самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що не всі організації, які здійснюють повноваження органів адвокатського самоврядування, мають статус юридичної особи.

Так, відповідно до ч. 7, 8 ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» рада адвокатів регіону є юридичною особою. Повноваження і порядок роботи ради адвокатів регіону визначаються цим Законом та положенням про раду адвокатів регіону. Установчим документом ради адвокатів регіону є положення про раду адвокатів регіону, яке затверджується Радою адвокатів України [1]. Також юридичними особами є кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури (ч. 10 ст. 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (ч. 9 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

На противагу раді адвокатів регіону та кваліфікаційно-дисциплінарним комісіям адвокатури, не мають статусу юридичних осіб:

а) Рада адвокатів України (п. 5 Положення про Раду адвокатів України) [1];

б) З'їзд адвокатів України, який при цьому є вищим органом адвокатського самоврядування України (ч. 1 ст. 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2];

в) Вища ревізійна комісія адвокатури та ревізійна комісія адвокатів регіону;

г) Конференція адвокатів регіону.

Разом із тим, зазначені органи, не маючи статусу юридичних осіб, мають визначені законом повноваження, які слід вважати адміністративними (владними) щодо адвокатів відповідного регіону або України.

Автор вважає за доцільне в межах цього дослідження розглядати органи адвокатського самоврядування на прикладі З'їзду адвокатів України, який є найвищим органом в системі і, відповідно, дослідження його статусу матиме значну цінність в контексті визначення порядку набуття повноважень іншими органами.

Перш за все слід дослідити законодавчо визначені повноваження З'їзду адвокатів України.

Відповідно до ч. 7 ст. 54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» З'їзд адвокатів України:

1) обирає голову і заступників голови Ради адвокатів України, голову і заступників голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, голову і членів Вищої ревізійної комісії адвокатури та достроково відкликає їх з посад;

2) затверджує статут Національної асоціації адвокатів України та вносить до нього зміни;

3) затверджує правила адвокатської етики;

4) затверджує положення про Раду адвокатів України, положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури;

5) розглядає та затверджує звіти Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, висновки Вищої ревізійної комісії адвокатури;

6) обирає двох членів Вищої ради правосуддя;

7) затверджує кошторис Ради адвокатів України, кошторис Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затверджує звіт про їх виконання;

8) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону [2].

Аналіз зазначених повноважень вказує, що З'їзд адвокатів України фактично наділений такими фундаментальними компетенціями як:

1) затвердження статуту юридичної особи (Національної асоціації адвокатів України);

2) встановлення обов'язкових для всіх адвокатів правил;

3) призначення вищих посадових осіб держави (членів Вищої Ради правосуддя).

У зв'язку із цим виникає питання про те, чим саме є З'їзд адвокатів України (яким саме правовим видом організації) і чиї інтереси він представляє, реалізуючи визначені законом повноваження.

Для відповіді на зазначене питання належить:

1) дослідити загальні підстави представництва однією особою інтересів іншої особи чи

групи осіб в цивільному, конституційному та адміністративному праві;

2) дослідити порядок визначення правомочності З'їзду адвокатів України;

3) співставити відповіді на зазначені вище питання і визначити яким саме чином у виникають повноваження як членів З'їзду адвокатів України, так і З'їзду в цілому як організації, уповноваженої на прийняття юридично обов'язкових рішень.

Представництво однією особою інтересів іншої існує, перш за все, як інститут цивільного права, у зв'язку із чим саме Цивільний кодекс України найбільш детального регламентує зазначені правовідносини.

Відповідно до ч. 1, 2, 3 ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства [3].

Крім того, при визначенні ознак представництва слід врахувати, що ключовою із них є питання наслідків вчинення дій представником. Іншими словами, неодмінною складовою та кінцевою метою відносин представництва є виникнення правових наслідків від дій представника для особи, яка уповноважила його на вчинення відповідних дій.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 239 ЦК України правочин, вчинений представником, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє [3].

Аналіз зазначених вище положень вказує, що характерними ознаками представництва, принаймні в цивільному праві, є:

1) вчинення дій однією особою від імені іншої;

2) наявність конкретно визначених представника та особи, яку він представляє;

3) відповідальність особи, яку представляють, за дії, вчинені представником, на вчинення яких він уповноважений;

4) виникнення правовідносин на підставах, визначених цивільним законодавством.

Разом із тим, зазначені ознаки відсутні в досліджуваних правовідносинах.

Так, відповідно до ч. 2, 3 ст. 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до складу з'їзду адвокатів України входять делегати, які обираються конференціями адвокатів регіонів шляхом голосування відносною більшістю голосів делегатів, які беруть участь у конференції. Квота представництва, порядок висування та обрання делегатів з'їзду адвокатів України, порядок проведення з'їзду адвокатів України встановлюються Радою адвокатів України [2].

Тобто, делегати на з'їзд адвокатів України фактично отримують представницькі повноваження від конференцій адвокатів регіонів.

Разом із тим, порядок скликання конференцій адвокатів регіонів, а також правовий статус таких конференцій в законі не визначений.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 47 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вищим органом адвокатського самоврядування в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі є конференція адвокатів регіону, адреса робочого місця яких знаходиться відповідно в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі та відомості про яких включено до Єдиного реєстру адвокатів України. Квота представництва, порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіону затверджуються Радою адвокатів України [2].

Тобто, конференція адвокатів регіону, так само, як і З'їзд адвокатів України, не набуває повноваження діяти від імені конкретного адвоката, а лише отримує свою суб'єктність шляхом скликання радою адвокатів регіону такої конференції за участю делегатів, визначених у певному порядку, які, водночас, також не здійснюють представництва конкретних адвокатів.

Разом із тим, для повноти дослідження належить дослідити порядок скликання конференції адвокатів регіону з метою визначення яким саме чином право на професійне самоврядування конкретного адвоката призводить до прийняття рішень досліджуваними колегіальними утвореннями.

Для прикладу Порядок висування та обрання делегатів конференції адвокатів міста Києва, затверджений Рішенням Ради Адвокатів України № 152 від 13 листопада 2015 року.

Відповідно до п. 4, 5 зазначеного порядку, обрання делегатів на Конференцію здійснюється на зборах адвокатів у районах міста Києва за списками адвокатів, що надаються Секретаріатом Ради адвокатів України (секретаріатом Національної асоціації адвокатів України). Загальні збори адвокатів для обрання делегатів на Конференцію проводяться із урахуванням адреси робочих місць адвокатів у відповідних районах міста Києва [4].

Із вищенаведеного випливає, те що участники конференції адвокатів регіону так само не є прямо уповноваженими особами представляти конкретно визначених адвокатів і діяти від їх імені. Із метою надання їм представницьких повноважень проводяться збори адвокатів району.

Відповідно до п. 13, 14 порядку висування та обрання делегатів конференції адвокатів міста Києва, затверджений Рішенням Ради Адвокатів України № 152 від 13 листопада 2015 року, загальні збори адвокатів у районах міста Києва є повноважними незалежно від кількості адвокатів, які взяли участь в їх роботі, за умови належного їх повідомлення. Рішення приймаються відкритим голосування більшістю голосів на моменти прийняття відповідного рішення. Делегат (учасник) Конференції вважається обраним, якщо за нього проголосувало більше половини присутніх на зборах адвокатів на моменти прийняття відповідного рішення [4].

Аналіз викладених положень дозволяє дійти однозначного висновку про відсутність цивільно-правових відносин представництва між делегатами на конференцію адвокатів регіону, конференцію адвокатів України, з'їзд адвокатів України та будь-яким конкретно визначеним адвокатом з огляду на те, що:

1) жоден нормативно-правовий акт не встановлює правовідносин представництва, а лише визначений порядок обрання делегатів;

2) не визначено в якій саме частині своїх дій делегат будь-якого рівня представляє одного адвоката, а не будь-якого іншого;

3) не визначено яким саме чином будь-який конкретно визначений адвокат несе відповідальність за дії, рішення чи бездіяльність делегата будь-якого рівня (регіональної конференції адвокатів, З'їзду адвокатів України тощо).

Тобто, зрозумілими є наступні факти:

1) З'їзд адвокатів України представляє інтереси конференцій адвокатів регіонів;

2) Конференція адвокатів регіону представляє інтереси зборів адвокатів району.

Разом із тим не зрозуміло, які саме правовідносини утворюються між зборами адвокатів району на конкретними адвокатами, незалежно від їх присутності чи відсутності на таких зборах.

Оскільки в межах цивільно-правового інституту представництва знайти відповідь на зазначене питання неможливо, належить дослідити представництво Конституційно-правового характеру, а саме – яким чином пов'язаний кожен громадянин України із депутатами Верховної Ради України (або Президентом України) як органами, сформованими на підставі публічно-правового представництва. Іншим подібним прикладом можуть бути голови та депутати міських, селищних, сільських та обласних рад і об'єднаних територіальних громад.

Разом із тим, детальне дослідження зазначених правовідносин потребує окремого дослідження у зв'язку із його обсягом, а також складністю і комплексністю порушеного питання, у зв'язку із чим в межах цієї роботи автор вважає за доцільне лише вказати на відмінності між наведеними вище прикладами публічно-правового представництва та правовідносин, які існують між адвокатами і делегатами З'їзду адвокатів України.

Висновки. Так, на нашу думку очевидними є наступні відмінності:

1) члени органів адвокатського самоврядування не отримують свої повноваження напряму від адвокатів шляхом прямого голосування, а отримують їх опосередковано через з'їзди і конференції (тобто організаційні заходи) різного рівня;

2) члени органів адвокатського самоврядування не є посадовими особами органу публіч-

ної влади, оскільки однією із засад діяльності адвокатури є відокремленість від держави.

Разом із тим про подібність представницьких органів публічної влади і органів адвокатського самоврядування свідчать такі ознаки:

1) органи адвокатського самоврядування можуть приймати юридично обов'язкові рішення;

2) відсутність прямих повноважень від кожного конкретного адвоката не тягне за собою нелегітимність рішень органів адвокатського самоврядування (принаймні станом на сьогодні);

3) представницькі органи адвокатського самоврядування мають право як безпосередньо, так і через створені ними виконавчі органи, встановлювати обов'язкові для всіх адвокатів правила поведінки і притягати до відповідальності за їх порушення.

Таким чином, на підставі здійсненого дослідження, можна зробити наступний висновок:

1) повноваження органів адвокатського самоврядування відносно адвокатів не містять ознак цивільно-правового представництва або делегування прав та відповідальності у рамках приватноправових відносин;

2) повноваження органів адвокатського самоврядування за порядком формування і реалізації більше подібні до повноважень органів публічної влади;

3) водночас, порядок формування персонального складу органів адвокатського самоврядування не встановлює як прямого обрання представників адвокатами, так і цивільно-правових представницьких відносин.

Література

1. *Про Раду* адвокатів України: положення, затверджене Установчим з'їздом адвокатів

України 17.11.2012 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/n0001418-12/paran4#n4>

2. *Про адвокатуру* та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2>

3. *Цивільний кодекс* України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran1315#n1315>

4. *Порядок* висування та обрання делегатів конференції адвокатів міста Києва, затверджений Рішенням Ради Адвокатів України від 13.11.2015 № 152 URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2015.12.25-poryadok-kyiv.pdf>

References

1. *Pro Radu* advokativ Ukrayiny: polozhennya, zatverdzhene Ustanovchy`m z'yizdom advokativ Ukrayiny` 17.11.2012 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/n0001418-12/paran4#n4>

2. *Pro advokaturu* ta advokats`ku diyal`nist`: Zakon Ukrayiny` vid 05.07.2012 № 5076-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2>

3. *Sy`vil`ny`j kodeks* Ukrayiny`: Zakon Ukrayiny` vid 16.01.2003 № 435-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran1315#n1315>

4. *Poryadok* vy`suvannya ta obrannya delegativ konferenciyi advokativ mista Ky`yeva, zatverdzheny`j Rishennyam Rady` Advokativ Ukrayiny` vid 13.11.2015 № 152 URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2015.12.25-poryadok-kyiv.pdf>

Е. Артемов

**АНАЛИЗ ПРАВОВЫХ ОСНОВ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПОЛНОМОЧИЙ ОРГАНОВ
АДВОКАТСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ, НЕ ИМЕЮЩИХ СТАТУСА ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА**

Классический частный университет
ул. Жуковского, 70 б, Запорожье, Украина
E-mail: artyomov1994@gmail.com

Цель: в рамках исследования выделен проблемный вопрос определения правовой природы полномочий органов адвокатского самоуправления и того, каким образом возникают полномочия Съезда адвокатов Украины как высшего органа адвокатского самоуправления в Украине, который осуществляет формирование персонального состава других органов адвокатского самоуправления. Определено, что порядок формирования полномочий Съезда адвокатов Украины не позволяет утверждать о наличии гражданско-правовых отношений представительства между делегатами Съезда и адвокатами Украины. Автор пришел к выводу, что порядок формирования, а также природа полномочий Съезда адвокатов Украины свидетельствует о публично-правовых основах формирования его полномочий. **Методы исследования:** использование диалектического метода познания позволило концентрировать накопленные научные знания и практику применения законодательства по правовым основах деятельности адвокатского самоуправления. **Результаты:** определяются предпосылки низкого уровня эффективности деятельности органов адвокатского самоуправления, указывается на пути преодоления таких предпосылок в современной адвокатуре. **Обсуждение:** проблемы деятельности органов адвокатского самоуправления с позиции норм современного права и европейской интеграции Украины.

Ключевые слова: адвокатура, Съезд адвокатов Украины, представительство, порядок формирования полномочий, органы адвокатского самоуправления в Украине.

Е. Artemov

**ANALYSIS OF LEGAL FRAMEWORK FOR THE IMPLEMENTATION OF AUTHORITIES OF
ADVOCATE SELF-GOVERNMENT BODIES NOT LEGALLY STATUS**

Private Private University of Zhukovsky, 70 b, Zaporozhye, Ukraine
E-mail: artyomov1994@gmail.com

Goal: within the scope of the research, the author identified the problematic issue of determining the legal nature of the powers of the organs of the advocate's self-government and the manner in which the powers of the Congress of Advocates of Ukraine as the highest body of lawyer's self-government in Ukraine, which forms the personal composition of other organs of the advocate's self-government, arise. The author determines that the procedure for forming the powers of the Congress of Advocates of Ukraine does not allow to assert the presence of civil-legal relations of representation between the delegates of the Congress and lawyers of Ukraine. The author came to the conclusion that the order of formation, as well as the nature of the authority of the Congress of Advocates of Ukraine, testifies to the public-law principles for the formation of his powers. **Methods of research:** using the dialectical method of cognition allowed to concentrate the accumulated scientific knowledge and practice of applying the law on the legal basis of the activity of the lawyer's self-government. **Results:** the preconditions for the low level of efficiency of the activity of the bodies of advocacy self-government are determined, and the ways of overcoming such preconditions in the modern advocacy are determined. **Discussion:** problems of the activity of lawyer's self-government bodies from the point of view of the norms of modern law and European integration of Ukraine.

Keywords: advocacy, Congress of lawyers of Ukraine, representation, order of forming powers, bodies of advocacy self-government in Ukraine.